

Pomýlené idey a morálka novinárov

Rudolf Steiner

prvý krát zverejnené v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v januári 1920

z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Doznanie, ku ktorému zdanlivo nevyhnutne dospel socialistický teoretik Karl Kautsky [1] vo svojej najnovšej knihe „Ako sa zrodila svetová vojna“, je hodné povšimnutia. Kautsky hovorí o otázke viny. On samozrejme nemôže inak ako poukázať na osoby a inštitúcie, u ktorých treba hľadať príčiny strašnej svetovej katastrofy. Cíti, ako sa tým previňuje proti poučkám socialistickej teórie, ktorých zástancom je po desaťročia. Hovorí: „Marx učil, že beh dejín nie je určovaný osobami a inštitúciami, ale nakoniec sú určujúcimi vždy ekonomické pomery. Kapitalizmus vo svojej najvyššej forme, ktorá je finančným kapitálom, všade vytvára imperializmus a úsilie o násilné rozšírenie štátnej oblasti... Na vine nie sú jednotlivé osoby a inštitúcie, ale kapitalizmus ako celok; s ním by bolo treba bojovať.“

Kto pozná vývoj socialistických straníckych prúdov poznačených marxizmom, ten vie, ako doktrína vykryštalizovaná do vyššie uvedených viet bola vtlačená do hláv širokých mäs proletariátu. S takou doktrínou je možné účinne agitovať. Pomocou nej je možné zostaviť stranícke programy. Ale to, ako je to s doktrínou vo vzťahu k realite života, to sa ukazuje práve u Kautskeho v momente, keď mu nejde o prácu na budovaní sociálneho organizmu pomocou doktríny, ale keď iba chce získať vecný úsudok o ničivých silách tohto organizmu. Kautsky zisťuje, že o úsudku, že kapitalizmus je vinný za svetovú vojnu, musí povedať nasledovné: „Znie to veľmi radikálne, a predsa to pôsobí veľmi konzervatívne všade tam, kde to ovláda praktickú prácu. Lebo kapitalizmus nie nič iné ako abstrakcia získaná pozorovaním početných jednotlivých javov... Človek nemôže bojovať s abstrakciou – možno iba teoreticky, ale prakticky nie.“ A potom pripúšťa, že v životnej praxi je nutné zamerať pohľad „proti určitým inštitúciám a osobám ako nositeľom určitých spoločenských funkcií“.

Ak sa také doznanie objaví u tuctových agitátorov, nestojí to za zmienku. Ale Kautsky nie je tuctový agitátor. On je svedomitým a vedecky postupujúcim socialistom. Je medzi ľuďmi svojho druhu jedným z najlepších. Ocítá sa v situácii, kde dáva podnet prejsť od straníckej dogmatiky nepriateľskej životu k realite života, lebo chce vypátrať „ako sa zrodila svetová vojna“. Všetky obľúbené stranícke abstrakcie sa tu musia rozsypať. Je fakticky dokázané, že s takými abstrakciami je možné založiť politické strany, avšak voči životu je s nimi človek úplne odcudzený. Nemala by taká skutočnosť vrhnúť jasné svetlo na ničivý účinok, ktorý musia mať politické strany, ktoré chcú život namodelovať podľa svojich abstrakcií?

Impulzy trojčlennosti sociálneho organizmu nachádzajú svojich najpodstatnejších odporcov v straníckych dogmách koreniacich v abstrakciách, pretože tieto impulzy vychádzajú z pochopenia neplodnosti takých abstrakcií. Tieto impulzy pri zaobchádzaní so sociálnymi otázkami stoja na stanovisku čo najširšieho pozorovania života. Samozrejme nemožno tvrdiť, že pri pozorovaní a utváraní života nie sú nutné abstrakcie. Ale záleží na duchu, v akom človek abstrahuje. Človek by pri abstrahovaní nikdy nemal stratiť zo zreteľa „určité inštitúcie a osoby ako nositeľov určitých spoločenských funkcií“. Abstrahovanie môže byť nástrojom priblíženia sa životu; ale pre toho, kto to chápe, sa nikdy nestanú brzdou pre prácu v rámci skutočnej životnej praxe.

Povedané nie je vyvrátené ani vtedy, keď Kautsky potom ďalej (viď str. 14 jeho knihy) pokračuje: „V žiadnom prípade však nie je marxizmom to, keď niekto chce poukazovaním na neosobnú vinu kapitalizmu odvrátiť pozornosť od pátrania po vinných osobách.“ Lebo ani táto veta nie je nič viac ako výlev straníckej dogmaticky odcudzenej životu. V zvláštnej situácii je tu Kautsky nútený k reinterpretácii tejto dogmatiky, lebo bez toho by nemohla byť jeho kniha napísaná. Ak by však šlo o to, že by taký straník mal posudzovať ideu trojčlennosti sociálneho organizmu, potom by „abstrakcie“ podobné tej o „kapitalizme“ hneď a zaraz napochodovali ako vojenské komando a „odvrátili“ by pohľad od práce primeranej životu. Či je o niečom možné teoreticky tvrdiť, že to je alebo nie je „marxizmus“, to nemá pre skutočný život žiaden význam; významné je len to, aký duch prúdi z marxizmu a jeho nositeľov.

Marxizmus však môže byť len príkladom toho, čo tu máme na mysli, pretože iné stranícke doktríny majú tiež charakter, ktorý je realite cudzí. Škody nášho sociálneho života spočívajú na uvedenom chorobnom úkaze súčasnej doby. Niektorí si teraz môže pomyslieť, že človek sa pod vplyvom tejto choroby súčasnosti ľahko vynájde a vystúpi s námietkami proti tomu, čo tu bolo povedané. Môže hovoriť: áno, Kautsky samozrejme nemôže obviňovať abstraktný kapitalizmus; ako však môžeme poukazovať na konkrétne osoby, keď si chceme vytvoriť všeobecný sociálny náhľad na život? To samozrejme možné nie je. Je však možné taký názor vybudovať na poznaní reality takým spôsobom, aby v jeho dôsledku vznikli inštitúcie, v ktorých budú môcť osoby žiť. A ak si človek taký náhľad vybuduje, potom bude použiteľný na reálne okolnosti aj bez umelého pozmenenia významu, ako to urobil Kautsky. Abstrakcie, s ktorými musí aj taký náhľad pracovať, nebudú vôbec nútiť k tomu, aby človek zdôrazňoval, že proti nim nemožno bojovať prakticky; pretože ony budú svojou vlastnou podstatou všade poukazovať na skutočnosti, s ktorými treba bojovať.

Pod vplyvom ideí odcudzených realite, ktoré sa v súčasnosti často považujú za to jediné praktické, je takmer všetko to, čo sa chová odmietavo voči idey trojčlennosti sociálneho organizmu. Kto sa rozhodol, že chce skutočne pozorovať život, s tým sa dá diskutovať. Pretože je samozrejmé, že nikto, kto sa hlási k idey trojčlennosti, by nemal tvrdiť, že všetko, čo prednášajú jej nositelia ako návrhy pre to či ono, je nenapadnuteľné. Avšak určite tvrdiť treba, že títo nositelia stoja na pôde životného náhľadu, proti ktorému sa prehrešili všetci tí, ktorí prostredníctvom bolestných udalostí posledných rokov dokázali, aké vzdialené od skutočného životu sú ich idey.

Od škodlivosti, ktorá ľpie na uvedených dobových prúdov, je dlhá cesta k tomu, čo v súčasnosti vyháňa svoje odporné výhonky tým, že vo verejnom živote sa hovoria veci bez akéhokoľvek vzťahu k realite. Avšak jeden druh, ktorý pestuje prázdne abstrakcie koľko sa dá, postupne stráca pocit zodpovednosti za súvislosť toho, o čom sa domnieva, že môže hovoriť, s tým, čo je skutočné. To padne do oka práve tomu, koho sa to týka. – V týchto dňoch prešla nemeckou tlačou noticka: „Teozof Steiner ako predĺžená ruka Dohody [2].“ Všetko, čo v tejto noticke stojí, je od začiatku do konca len ohováranie a lož. Ohováranie zachádza dokonca tak ďaleko, že sa tam hovorí o nejakých úryvkoch z listov obsahujúcich požiadavky na zistenie informácií slúžiacich záujmom Dohody. To všetko je úplná a nezmyselná lož.

Mňa ohovárajú veľa. Doteraz som takmer o všetkom mlčal. Považujem za jalové sporiť sa s osobnosťami, ktorých pocit zodpovednosti nie je v konflikte s písaním takýchto nezmyslov: „Na Steinera sa v poslednej dobe sťažovali ľudia v jeho okolí, že sa stal sterilným, že už nemá žiadne nové ‘vhlady’ a prednáša len stále to isté; asi sa čoskoro vrhne na niečo nové.“ Akú má cenu sa zapodievať niekým, komu jeho duchovné nastavenie dovoľuje založiť hľadanie cesty k pravde na takýchto základoch! Dokonca sa tvrdilo, že som mal byť katolíckym kňazom a potom toto nepravé tvrdenie z rovnakej strany, ktorou bolo šírené, bolo vzaté späť: toto už teraz nemôžem nechať tak. Nerád polemizujem s ľuďmi, ktorí tvrdia nejakú vec bez toho, aby sa najskôr nepresvedčili, či je pravdivá. Avšak dnes človek zvlášť od vzdelaných ľudí zažíva, že opakujú po druhých neoverené vyjadrenia a hovoria: tá vec nebola vyvrátená.

Tentoraz by som rád povedal voči vyššie označenej ohováračskej lži len nasledujúce: poznáme kalné vody, z ktorých také veci pochádzajú. Poznáme aj pôdu, na ktorej rastú úmysly v nich zaznievajúce. Vieme však tiež, že preukázanie ich objektívnej nepravdivosti proti týmto úmyslom nič nezmože. Môžeme si len priať, aby čo najviac ľudí odložilo naivitu, ktorá im bráni také veci pochopiť, pretože to je to jediné, čím by sa mohlo zlepšiť mnohé, čo v našej dobe tak veľmi zlepšenie potrebuje. Nemusím snáď hovoriť, že oných mýliacich sa abstraktne uvažujúcich ľudí nehádzem do jedného vreca s ohováračmi, s ktorými som sa tu v závere vysporiadal.

[1] Karl Johann Kautsky (1854 – 1938) bol nemecký socialistický politik a jeden z najvýznamnejších teoretikov marxizmu.

[2] Autor má (ako snáď väčšina čitateľov vie) na mysli štáty Dohody, čiže mocenský blok Veľkej Británie, Francúzska, Ruska, Spojených štátov amerických a ďalších štátov (celkovo ich bolo 11), ktoré stáli v 1. svetovej vojne proti Nemecku a jeho spojencom. Na Západe sa tento blok nazýval Entente (fran. zmluva, zhoda, dohoda). Lživosť tohto tvrdenia je dávno dokázaná. Steiner sa počas mierových rokovaní vo Versailles (ktoré mali stanoviť podmienky existencie Nemecka po skončení vojny) opakovane snažil poskytnúť konštruktívne návrhy, ktoré by umožnili Nemecku posilniť svoju vyjednávaciu pozíciu. Tieto návrhy boli ignorované